

דְּבָרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת

חג הפורים – הרב אורי הולצמן

קביעת חג הפורים על ידי מרדכי ואסתר נעשתה בשתי פעימות: באגרות הראשונות ששלח מרדכי, ובאגרות השניות ששלחה אסתר¹. הבדלים רבים יש בין שני משלוחי האגרות, ובמסגרת המאמר ברצוננו לעמוד על נקודה אחת מרכזית:

אגרות אסתר	אגרות מרדכי
וּתְכַתֵּב אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה בֵּת אֲבִיחַיִל וּמֶרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תִּקְוָה לְקַיֵּם אֶת אֲגֶרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית. וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֶל שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְלָכוֹת אַחֲשֻׁרוּשׁ דְּבָרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת.	וַיִּכְתֹּב מֶרְדֵּכִי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ הַקְּרוֹבִים וְהַרְחֹקִים.

באגרות השניות ששלחה אסתר, מדגיש הכתוב שתוכן האגרות היו "דברי שלום ואמת", מה שאין אנו מוצאים באגרות הראשונות של מרדכי. הלשון הזו, מעלה מיד בזיכרון את הפסוק בפרשת דברים אודות מלחמת סיחון ועוג – וַאֲשַׁלַּח מְלָאָכִים מִמֶּדְבַּר קִדְמוֹת אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשִׁבּוֹן "דְּבָרֵי שְׁלוֹם" (דברים ב, כו). וכאשר נתבונן בתוכן האגרות נבחין, כי זו היא הנקודה המרכזית המבדילה ביניהן. כשתיקן מרדכי את חג הפורים, הוא שם את הדגש בעיקר על הניצחון במלחמה מול האויבים:

לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לְהִיטֵל עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. כִּי־יָמִים אֲשֶׁר נָחַו בָּהֶם הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמֵי מִשְׁתָּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנוֹת לְאֲבִינָיו. וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הִחֲלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֶת אֲשֶׁר כָּתַב מֶרְדֵּכִי אֲלֵיהֶם. כִּי הָמָן בֶּן הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי צָרַר כָּל הַיְּהוּדִים חֹשֶׁב עַל הַיְּהוּדִים לְאַבְדֵם וְהַפֵּל פֹּהר הוּא הַגּוֹרֵל לְהִמָּם וּלְאַבְדֵם. וּבִבְאֵה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם הַסֵּפֶר יָשׁוּב מִחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְּהוּדִים עַל רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו עַל הָעֵץ.

ימי השמחה הם ימי המנוחה מן המלחמה; הם הימים שנהפכו מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב כאשר אותו המן בן המדתא האגגי רצה לאבד את היהודים ולבסוף הוא עצמו נתלה על העץ. באגרות של אסתר לעומתן, כלל אין איזכור אל המן ולניצחון המלחמה, אלא אך ורק אל הישועה שזכו ישראל מכוח התשובה:

לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם כְּאֲשֶׁר קִיָּם עֲלֵיהֶם מֶרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וְכֹאֲשֶׁר קִיָּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זִרְעָם דְּבָרֵי הַצְּמוּת וְזַעֲקָתָם. וּמֵאֲמַר אֶסְתֵּר קִיָּם דְּבָרֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בְּסֵפֶר.

בכדי להמחיש הדברים, ראוי לציין כאן אל דברי הגמרא במסכת מגילה:

לאחריה מאי מברך? "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם". רבא אמר "הא-ל המושיע". אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו "ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם הא-ל המושיע". (מגילה דף כא, ב)

ברכת "הנפרע לישראל מכל צריהם", מתאימה למהלך של מרדכי, ואילו ברכת "הא-ל המושיע" מתאימה למהלך של אסתר.

במאמרנו לחג הפורים (תש"פ) דברי הצומות וזעקתם, הראינו את שני העולמות, של מרדכי ושל אסתר, בצורת ההתמודדות מול אחשוורוש וביטול הגזירה, והפער ביניהם. מרדכי רואה את העולם בצורה חדה וברורה: יש טובים ויש רעים, יש את עם ישראל ויש את עמלק. במהלך הזה, כשבאים הגויים על עם ישראל, ובפרט כשמדובר בעמלק, הרי שעם ישראל בכל מצב שלא יהיה נמצאים בצד של הטובים, וה' יהיה עמם וילחם עבורם כנגד הרוע. אסתר לעומתו רואה את המציאות בצורה מורכבת הרבה יותר. בעולם שלה אין חלוקה חדה וברורה בין הטובים והרעים, אלא כל אדם באשר הוא נידון לפי מעשיו. אם ישראל ילכו בדרך התורה, הרי שהם יהיו זכאים; ואם חס וחלילה להיפך: "מה בין אלו לבין אלו". אין עם ישראל נמדדים בהשוואה אל הבא מולם, אלא בהשוואה לעצמם ולמה שמצופה מהם.

כשזכו ישראל וניצלו מן הגזירה, הרי שיש כאן שני מהלכים על מה לשמוח ולחגוג. מרדכי לפי שיטתו חוגג על הניצחון במלחמה מול האויבים, ואילו אסתר חוגגת על העבודה האישית והתשובה שבגינה זכו להינצל. מרדכי, מתחילת הסיפור ראה את עצמו

¹ האגרות השניות נשלחו על ידי שניהם, אולם אסתר הייתה הדומיננטית והקדים אותה הכתוב.

יחד עם עם ישראל במלחמה; מלחמה של עם ישראל מול האויבים, מלחמה של הטוב מול הרע. אסתר לעומתו, ראתה את הסיפור שעם ישראל לא נמצאים במלחמה, כי אם בצרה.

במהלך הזה של אסתר, הרי שגם הרע העומד מולך, אינו רע אלא לפי מעשיו. אין תכלית לכשעצמה לכלות את האדם הבא עליך, אלא לכלות את מעשיו הרעים. כשם שתפקיד האדם לשנות את מעשיו שלו, כך צריך הוא להביא גם לשינוי מעשים אצל העומד מולו. והרי אם יצליח האדם לתקן את האויב, שוב אין כאן אויב. מה מתאים אם כן, לקשר את הפסוק שנאמר במלחמת סיחון ועוג – **וַיִּשְׁלַח מִלְאָכִים מִמֶּדְבַּר קְדָמוֹת אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשְׁבֹן דְּבָרִי שְׁלוֹם לֵאמֹר**, אל תקנת חג הפורים של אסתר². גם כשצריך לצאת למלחמה מול האויב, פותחים תחילה בדברי שלום, לסמל כי המלחמה אינה אלא הברירה האחרונה וההכרחית, אולם הרצוי מתחילה הוא השלום.³

נשים לב להבדל נוסף בין המתואר בשתי האגרות. כי באגרות ששלח מרדכי נאמר – **וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ הַקְּרוּבִים וְהַרְחֻקִּים**: המשלוח היה אל היהודים בלבד, אלא שהינם מפוזרים בכל מדינות המלך אחשוורוש. לעומת זאת, באגרות ששלחה אסתר נאמר – **וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים, אֶל שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְלֻכּוֹת אַחֲשֵׁרוּשׁ** וגו': אמנם עיקר המשלוח היה אל היהודים, אך בכתובת כלולה גם **"אֶל שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְלֻכּוֹת אַחֲשֵׁרוּשׁ"** סתם. האגרות אינן מופנות אל היהודים בלבד, אלא בעקבות היהודים אמורה להיות השפעה אף על כל יושבי המדינה בה חוגגים היהודים.

במהלך של מרדכי ישנה כמין מחיצה המבדלת בין היהודים לבין הגויים שהיו להם לאויבים. השמחה של היהודים היא האבל של הגויים שמנגד. אכן במהלך של אסתר, המצב המתקן הוא שתהיה השמחה של היהודים מוקרנת חוצה ומשפיעה אף על הגויים שסביבם. זהו סוד **"דברי השלום"** ששלחה אסתר אל היהודים ואל כל המדינות. בתקנת הפורים של אסתר יש חיבור וקריאה לשלום. יש עמנו להרחיב ולהראות, כי האגרות של אסתר הן אלו שהנציחו את חג הפורים בעם ישראל. וכן אמרו חז"ל בגמרא, שאסתר היא זו ששלחה לחמים וביקשה **"קבעוני לדורות"** (מגילה דף ז,א).

הלכה מיוחדת אנו מוצאים בהלכות הפורים:

א"ר יהושע בן לוי: כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך.
תנא: סמוך אע"פ שאינו נראה, נראה אע"פ שאינו סמוך. (מגילה דף ג,ב)

כל קשר שהוא שיש לכפר אל הכרך, דנים את הדבר לקולא ונידון הוא ככרך. הלכה זו יש בה חידוש גדול. שהרי כרכים אלו, הן הערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון. ולכאורה בערים אלו, הכלל בכל מקום הוא, שמה שבפנים בפנים, ומה שבחוץ בחוץ. כך אנו מוצאים בדיני ערי חומה ובהלכות מעשר שני:

כל שהוא לפנים מן החומה, הרי הוא כבתי ערי חומה... בית הבנוי בחומה, רבי יהודה אומר: אינו כבתי ערי חומה, רבי שמעון אומר: כותל החיצון היא חומתו. (משנה ערכין ט, ה)

אילן שהוא עומד בפנים ונוטה לחוץ, או עומד בחוץ ונוטה לפנים, מכנגד החומה ולפנים כלפנים, מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ.

בתי הבדים שפתחיהן לפנים וחללן לחוץ, או שפתחיהן לחוץ וחללן לפנים, בית שמאי אומרים: הכל כלפנים. ובית הלל אומרים: מכנגד החומה ולפנים כלפנים, מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. (משנה מעשר שני ג, ז)

אכן בהלכות חג הפורים, על אף שעיר זו מוקפת חומה⁴, אף כל העיירות שסביבה נידונות כמוה. מה טמון בהלכה מחודשת זו?

בעינו נראה, כי אף הלכה זו יוצאת מתוך המהלך הזה של אסתר המלכה. במהלך של מרדכי, הרי שישנה הבדלה ברורה בין קודש לחול, בין ישראל לעמים ובין הטוב והרע, וכל הזמן מתנהלת מלחמה בין הצדדים איזה יד תגבר על השנייה. החומה נזקקת לחצוץ בין הצדדים ולהגן מפני אימים הבאים מבחוץ. במהלך של אסתר אמנם, אין כאן שני צדדים; אין מלחמה בין הצד הטוב לצד הרע, כי אם להיפך: יש שיח ותקשורת בין כולם וכל אחד משפיע על זולתו.

מהו אם כן מקומה של החומה? במהלך הזה, תפקידה של החומה הוא ליצור את המקום המבוצר, ובאמצעותו להעניק חסות והגנה על האזור כולו. העוצמה שיוצרת החומה אינה משמשת בצורה אנוכית כביכול, רק את אלו שלפנים מן החומה, אלא

² למעשה את האגרות השניות שלחה אסתר יחד עם מרדכי (ראה הערה 1). כפי שבארנו במאמר הנ"ל לחג הפורים, מרדכי לבסוף קיבל את דעתה של אסתר והסכים על ידה. מרדכי הקשיב לדברי אסתר ונכנס עמה יחד לתוך המהלך שלה אף על פי שמתחילה לבו היה במקום אחר. וזו גדולתו של מרדכי כאשר בארנו שם.

³ וראה מאמרנו לפרשת דברים (תש"פ) **דברי שלום לאמר**.

⁴ לפי ההלכה אין צריך שתהיה מוקפת בפועל, אלא שהייתה מוקפת בימות יהושע בן נון.

מתפרסת היא חוצה על פני המרחב כולו, אל כל המשתייך ולו בצורה הכי קלה אליה: "סמוך" "ונראה". בעולם של "דברי שלום ואמת", הרי שיש קשר ושיח בין החוץ והפנים, לא נתק והבדלה, שכן כולם נמצאים יחד באותו הסיפור.

את הרעיון הזה אנו מוצאים הרבה בענייני הקודש והמקדש. בשתי צורות ניתן לראות את מקום הקדושה: בדרך של צמצום, ובדרך של התפשטות. בדרך הראשונה, הרי שלכל מקום מקודש יש חומה ומחיצה סביבו להבדיל בין הקודש והחול. כך לדוגמה בקודש הקדשים נאמר – **והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים** (שמות כו, לג), וכן בפתח האולם יש דלתות, וסביב המשכן היו הקלעים וסביב המקדש החיל, וסביב ירושלים החומה. מי שבעינינו מייצג את המהלך הזה בספרי הנביאים, הוא עלי הזקן, אשר בפעם הראשונה שאנו פוגשים אותו מתאר אותו הנביא כך: **ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ה'** (שמואל א א, ט). משמעות ישיבה זו היא כמו שומר הפתח: עד כאן יכול הזר ליקרב, ומכאן ואילך אינו מקום אלא לכוהני ה' הקדושים.

אך ישנה גם דרך שנייה של הסתכלות. והיא, כי אמנם לקדושה יש מקום מיוחד, אך אין תכליתה להצמצם בתוך גבולותיה המסוימים, אלא מתמלאת היא במקומה כדי שמשם תתפשט חוצה ותקרין על המרחב כולו. בספר שמואל (פרק ג) מסופר, שאחר הלילה המיוחד בו עקפה הנבואה מעל גבי עלי ושרתה על שמואל, באותה נבואה אמר לו ה' כי באה תקופת עלי אל סיומה, וכי מעניש ה' את בית עלי בשביל עוונות בניו שלא מיחה בהם. מיד לאחר מכן מתאר הנביא – **וישכב שמואל עד הבקר, ויפתח את דלתות בית ה' וישמואל ירא מהגיד את המראה אל עלי** (שם ג, טו). יש כאן מעשה סימבולי: אם תחת הנהגת עלי היו דלתות בית ה' סגורות ונעולות, הדבר הראשון שעושה שמואל הנביא בפתח התקופה החדשה, הוא לפתוח את דלתות בית ה'; לחבר את החוץ והפנים יחדיו, שאף העם שמבחוץ יאה להם קשר ושיח עם המקדש פנימה.

גם שלמה המלך אחריו, כשבנה את בית הבחירה קיבלה הפרוכת פנים חדשות. כך מתאר הכתוב: **ויארכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה** (מלכים א ח, ח). ומסבירים חז"ל:

רב יהודה רמי: כתיב "ויראו ראשי הבדים", וכתיב "ולא יראו החוצה", הא כיצד? נראין ואין נראין. תניא נמי הכי: "ויראו ראשי הבדים", יכול לא יהו זזין ממקומן?! ת"ל "ויראו ראשי הבדים", יכול יהו מקרעין בפרוכת ויוצאין?! ת"ל "ולא יראו החוצה", הא כיצד? דוחקין ובולטין ויוצאין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה, שנאמר "צרור המור דודי לי בין שדי ילין" (שה"ש א, יג). (יומא דף נד, ב)

בשונה מן הפרוכת המתוארת במשכן שהייתה חלקה ואין העומד מבחוץ יכול להבחין במה שמעבר למחיצה, בבית שעשה שלמה, על אף מחיצת הפרוכת ניתן היה להבין מה קורה מעבר לפרוכת; בדי הארון היו נראים דרך הפרוכת. קודש הקדשים לא היה מנותק מן העולם החיצון, אלא היה חיבור ותקשורת בין החוץ והפנים, שאף מי שמבחוץ יודע מה הולך מבפנים. הנושא הזה מתקשר אל מה שאמרו שם חז"ל בסוגיה (יומא נד, ב), שישאל במדבר היו במשל של כלה בבית אביה, דהיינו תקופת האירוסין, ואילו כשבנו את בית המקדש היו במשל של כלה בבית חמיה, דהיינו תקופת הנישואין [והרבה יש להרחיב בעניין הזה]. בתקופת האירוסין, על אף החיבה שביניהם יש מרחק בין החתן והכלה, וישנם חדרים בלב הכלה שאין החתן יודעם ומכירם. ואילו בתקופת הנישואין, אזי יש חיבור, ומכיר החתן אף את החדרים הפנימיים. אולם לעולם אין **חברותא כלפי שמיא**, ועל אף המשל אל הנישואין צריכה הפרוכת להיות שם לסמל את היראה שתקדם לאהבה. אכן מבעד לפרוכת נראים ראשי הבדים, וכמו שאומר שלמה המלך בשיר השירים – **צרור המור דודי לי בין שדי ילין**.

לא לחינם המשיל שלמה את העניין לשדיים. במשל הזה טמונה צורת הקשר שבין החוץ והפנים. כפי שבארנו לגבי העיירות המוקפות חומה, שאין חייבים לראות את החומה דווקא בדרך של הבדלה ומחיצה, אלא ניתן לראותה גם בדרך של הענקה; שבאמצעות המבצר שהיא יוצרת יכולה היא לפרוש כנפיה ולתת חסות והגנה אל כל הכפרים שסביבה. וכך גם בעניין הקודש והמקדש. הפרוכת אינה נמצאת רק בשביל לתחום את מרחב הקדושה ולומר "עד פה תבוא", אלא להיפך; על ידי יצירת מקום של קדושה יכולה הקדושה ממנה לפרוץ חוצה, ולהשפיע אף על העומדים בחוץ. הפרוכת אם כן משמשת בדרך של הענקה ונתינה, כמו השדיים שמניקים, ואין תפקידם בעולם אלא לתת ולהשפיע.

את כל הדברים האלה, אומר שלמה המלך בפסוק נוסף במגילת שיר השירים:

אני חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום. (שה"ש ח, י)

כי לכאורה יש סתירה בין תחילת הפסוק לסופו. החומה והמגדל משמשים למלחמה, מהו אם כן – **אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום**? ועוד יש לשאול, שהרי הכתוב מדבר על האישה, ואין דרכה של אישה לעשות מלחמה? אכן הן הן הדברים. אין הכתוב מדבר כאן על חומה של מלחמה, אלא חומה של שלום. את החומה של המלחמה עושה האיש שדרכו לצאת למלחמה, ואילו החומה של האישה היא חומה של שלום. החומה והמגדל של השלום נמשלות אל השדיים – **אני חומה ושדי כמגדלות**, שכל תפקידם הוא להעניק, לתת ולהשפיע.

אחת מחוליות סיפור המגילה, הוא סיפור בגתן ותרש:

בַּיָּמִים הָהֵם וּמֶרְדֵּכִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קֶצֶץ בִּגְתָן וְתִרְשָׁן שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֵּף וַיִּבְקְשׁוּ לִשְׁלַח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוֹשׁ. וַיִּזְדַּע הַדָּבָר לְמֶרְדֵּכִי וַיַּגֵּד לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֲסֹתֶר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מֶרְדֵּכִי. וַיִּבְקֶשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצָא וַיִּתְּלוּ שְׂנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. (אסתר ב, כא-כג)

המאורע הזה, יכול היה לכאורה להיות מושמט מן הסיפור. מה מוסיף המאורע הזה לעצם הסיפור? כן אמנם, בזכותו זכה מרדכי להיות מורכב על הסוס ברחובה של עיר כשהמן צועק לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו!", אך האם יש לכך משמעות מעבר לאירוניה שבאירוע הזה? גם מה שמסופר – ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן "למרדכי אשר דבר טוב על המלך" עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו (שם ז, ט), אין נראה שזו המשמעות היחידה שיש לסיפור הזה.

מיד אחר סיפור בגתן ותרש מסופר: **אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו (שם ג, א);** הנראה לפי הפשט, שגידולו של המן בא בעקבות המאורע הזה של בגתן ותרש. מה פשר הדבר? ואכן, אחר שהתברר לאחשוורוש אודות ניסיון ההתנקשות בו, ואחר שכבר הוא התמודד עם המרד של ושת, נכנס אחשוורוש לחרדה: **פרניה**. כפי שמסופר בהמשך המגילה, אחשוורוש הסתגר לבד בחדרו הפנימי ולא נתן לאף אחד להיכנס, ואפילו לא לאשתו המלכה. המן אמנם, כן היה לו דרך ושיח עם אחשוורוש, וזה בדיוק היה תפקידו. אחשוורוש, מתוך הפחד והחרדה שלו היה צריך להסתגר בחדרי חדרים, אך היה הוא צריך מישוה שייצג אותו בחוץ בעיני העם, כדי שיזכרו העם מי המלך ומי מושל עליהם. הוא לקח את המן ושם אותו בחלון הראווה לקצור את כל הכבוד, והוא יהיה החוט המקשר בין המלך ובין העם. כל הכבוד שמוטל על העם לעשות כלפי אחשוורוש, ציווה אחשוורוש להפנות אל המן, ובכך יוכל הוא להמשיך למלוך מן המרתף: **וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כרעים ומשתחווים להמן "כי כן צוה לו המלך" וגו' (שם, ב).**

במצב הזה, הרי שיש נתק בין המלך ובין העם. המן ששימש כשגריר של שני הצדדים, הביא והציג את רצונותיו האישיים אל המלך, ובכך הביא לגזירת הכליה על עם ישראל. חז"ל בגמרא ובמדרשים ממשיכים את ה"מלכות" המוזכרת במגילה למלכות שמים. כך אמרו חז"ל במדרש: **כל מקום שנאמר "מלך" סתם, במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר** (מדרש אבא גוריון פ"א)⁵. הסיפור של המגילה, משמש כמשל אל היחס שבין הקב"ה והעולם כאשר המלכות בארץ משקפת את מלכות השמים. וכן אמרו חז"ל: **מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא** (ברכות דף נח, א). להבדיל אלף אלפי הבדלות, התיאור הזה המתואר במגילה, מקביל במידה מסוימת אל המסופר בתחילת ספר שמואל בעניין המקדש, וכאשר בארנו לעיל. כשיש נתק בין המלך והעם, והמשרת העומד בתווך אינו משרת אלא את רצונותיו הבזויים והאישיים כמו המן, המצב הזה מביא אסון; גם על המלכות עצמה וגם על העם. המצב הזה מקביל אל המשכן העומד בשילה אשר דלתותיו סגורות, ורק הכהנים, עלי ובניו, מתווכים בין השכינה לבין העם. כל זמן שעלי הכהן משרת את פני ה', אין מורגש כל כך הנתק, שכן עלי היה צדיק ועשה תפקידו נאמנה לתווך בין הצדדים. אולם ברגע שבאו בניו במקומו, והם לא הלכו בדרכיו אלא השתמשו בתפקידם לשרת את עצמם, אזי בא האסון שסופו היה בחורבן משכן שילה.

כשבאו מרדכי ואסתר לפעול לביטול הגזירה, הם באו בשני מהלכים שונים כאשר הרחבנו במאמר הנ"ל לחג הפורים (תש"פ). ברצוננו כאן לעמוד על נקודה אחת נוספת בתוך המהלך של אסתר ובצורת כניסתה אל המלך שלא הודגשה שם. אסתר באה מבית מדרשו של שמואל הנביא, וכשהיא רואה את הגזירה שיצאה מבית אחשוורוש דווקא מתוך הניתוק שלו מהעם, היא רואה את תפקידה, כמו שמואל, לפתוח את דלתות היכל המלך; לחבר חזרה את המלך אל העם, ויחד עם זאת ממילא, ליתר את מקומו של המן האגגי ולפעול לביטול הגזירה. אסתר נכנסת בתור המלכה אל המשבצת של המן, ועומדת בנקודת החיבור שאמורה להיות בין המלך ובין העם:

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֲסֹתֶר מַלְכוּת וַתַּעֲמֵד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבַּיִת (אסתר ה, א).⁶

המיקום של כל אחד המתואר בפסוק – **וַתַּעֲמֵד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ, וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבַּיִת**, מסמל את הצורה המתקנת שבה אמור המלך לתקשר עם העם. כי אמנם המלך צריך להיות בארמונו ממוגן ומבוצר, אך אין הוא יכול בשביל זה לאבד את החיבור שלו עם העם. אסתר העמידה את עצמה **בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ**, להיות הנקודה המחברת בין המלכות והעם. ואילו אחשוורוש: **וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבַּיִת**, במיקום הזה שבחר אחשוורוש לשבת בהסתגרותו, יש בו לסמל שאף הוא השתוקק ועיניו היו נשואות לחיבור ושיח עם העולם שבחוץ. מובן אם כן, שכשהביאה לו אסתר את ההזדמנות לכך הוא לא פספס אותה – **וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֲסֹתֶר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בַּחֲצַר נִשְׂאָה חֹן בְּעֵינָיו וַיִּשָּׂט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב**

⁵ וראה מגילה טו, ב: **בלילה ההוא נדדה שנת המלך, אמר רבי תנחום נדדה שנת מלכו של עולם.**

⁶ הפסוק הזה נכתב בצורה מיוחדת, כאשר יש בו שלוש פעמים מילת "מלכות" ושלוש פעמים מילת "המלך".

אָסְתֵר וּתְגֵעַ בְּרֹאשׁ הַשָּׁבִיט. כאשר אסתר המלכה היא זו שמקשרת בין המלך והעם, הרי שהמלכות עצמה מחוברת אל העם ומתקשרת עמו.⁷

אסתר לקחה את סיפור המגילה למהלך של "דברי שלום", גם בפן הגשמי וגם בפן הרוחני. היא קבעה שלושה ימים של צום וחזרה בתשובה להשיב ולחבר את ישראל לאביהם שבשמים, ובמקביל לכך היא גם נכנסה אל אחשוורוש בדרך שתחבר את המלך אל העם. חג הפורים הוא חג של שלום. חג של פתיחת מחיצות ויצירת חיבורים: בין ישראל לאביהם שבשמים, בין המלכות והעם, ואפילו בין ישראל לאומות העולם.

אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה דף ז,ב): בתפיסה הראשונית והפשוטה, העולם מחולק לשניים: לטובים ולרעים, **לארור המן ולברוך מרדכי**. אכן, כשמתבשם האדם ביין, ליבו מתרחב משמחה, ואז גם המחיצות נופלות. אז הוא מבין, שבאמת אין כאן מחיצה מבדלת בין אלו לאלו, אלא כולם נמצאים יחד באותו סיפור. אין די לאדם רק להשתייך אל הצד הטוב, אלא הדבר תלוי בו עצמו: הוא בעצמו צריך להיות טוב, ואם צריך, גם לשנות את המעשים.

להרשמה: shiuriholzman+subscribe@googlegroups.com

להערות: shiurimholzman@gmail.com

⁷ והרבה יש להרחיב בפרק ה במגילה בצורת כניסתה אל המלך בכל תנועה.